

ontschuldiging hebt noch moegt zoeken.

Erken toch Gods recht om ons alles af te nemen; geloof, dat wat God doet goed is, altijd; en wees dankbaar voor wat God u nog laat behouden.

Voor het overige, u moet het mij niet kwalijk nemen, kan ik heelemaal niet waardeeren uw walg over dien kost, dien u krijgt.

Mijn smaak is misschien niet zoo verfijnd als de uwe; maar snert en rats en haché enz. is voor mij nog nooit een kost geweest om van te walgen; integendeel.

En margarine; daar zijn tegenwoordig waarlijk teveel menschen, die nooit anders eten dan margarine, dan dat wij daarvan zouden mogen walgen.

Inderdaad, gij ziet in deze dingen te weinig de Hand des Heeren.

Deedt gij dat meer, dan zoudt gij ook niet schrijven als in het slot van uw brief:

„Er is maar één middel om dezen tijd door te komen. Dat is: niet nadenken, niet praktizeeren, oppervlakkig zijn, nemen zooals het is. Wat helpt het mij, of ik mij zorgen maak over de toekomst van mij of mijn gezin.“

Nee, dat is niet de toon, die ons betaamt.

Zeker, bezorgd zijn mag ik niet.

Maar nooit mag ik mijn bezorgd-zijn trachten te boven te komen door in oppervlakkigheid over de dingen heen te leven.

Dit moet ik weten, dat ik een kind des Vaders ben; dat alles mij toekomt uit de Hand van dien Vader, ook de moeiten van het gemobiliseerd-zijn; dat die Vader ook in de toekomst voor mij en mijn gezin zal zorgen; dat, indien ik geloovig mij en de mijnen in 's Vaders Hand leg, alle dingen waarachtig zullen medewerken ten goede.

Dan zal alle bezorgdheid van mij afvallen; dan houdt het piekeren op. Maar dan gebeurt dat in den goeden weg en niet in den wereldschen weg van oppervlakkige onverschilligheid.

Dan heb ik ook geen behoefte aan „kaarten“ en „bioscoop“ en dergelijke om den mobilisatie-tijd fatsoenlijk door te komen.

Dan, zooals ik de vorige maal zei, komt er ook meer ruimte voor belangstelling in „goede“ dingen.

Leef zoo mijn broeder en laten wij als gemeente bidden, dat onzen soldaten de genade gegeven worde, zóó te mogen leven.

Een volgende maal nog over een paar concrete punten uit het schrijven.

Ik wil dan graag mijn oordeel geven over het meedoen van onze soldaten aan kaartspel, bioscoop, dansen en dergelijke en over de zorg van de regeering voor de nagelaten betrekkingen van hen, die, indien het ooit voor ons werkelijk oorlog mocht worden (wat God verhoede) in den strijd zouden blijven. D. v. D.

HET BOEK VAN DE WEEK

Geschiedenis der Godsopenbaring.

III.

Het Nieuwe Testament, door Dr J. H. Bavinck.

De moeilijkheden, die het schrijven van de geschiedenis der Godsopenbaring, óók voor het nieuwtestamentische deel, met zich meebrengt, moeten niet worden onderschat. Schijnbaar is dit veel gemakkelijker dan voor de oudtestamentische beoefening. Immers, is het bij het Oude Testament dikwijls heel moeilijk den ontwikkelingsgang van het steeds voortschrijdend openbaringsproces aan te wijzen, den draad te grijpen en vast te houden, bij het Nieuwe Testament ligt die draad als het ware voor het grijpen. De groote heilsfeiten vormen hier het vaste uitgangspunt. En wie de geboorte van Christus, Zijn lijden en sterven, opstanding en hemelvaart, en de uitstorting van den Heiligen Geest zou behandelen als op zichzelf staande gebeurtenissen, zonder hun plaats aan te wijzen in het groote verlossingsdrama; of wie die feiten, bv., de opstandingsverhalen en de komst van den Heiligen Geest zou bespreken als zielsbelevissen, die zou onmiddellijk bij elk Schriftgeleuvige op verzet stuiten. Ieder gevoelt, wie deze feiten isoleert uit het geheel, en er gebeurtenissen van maakt, „waaruit we wat kunnen leeren“; of wie ze verpsychologiseert, die doet ernstig tekort aan Gods openbaring. Wanneer echter dezelfde fouten worden gemaakt ten aanzien van een oudtestamentisch heilsfeit, wordt dit lang niet in die mate als een verknoeien van Gods openbaring gevoeld.

Dus is inderdaad het schrijven van het nieuwtestamentisch deel van de geschiedenis der Godsopenbaring iets gemakkelijker dan de zelfde arbeid ten opzichte van het Oude Testament. Dit ligt ook voor de hand: de openbaring in het Nieuwe Testament is helderder, klaarder dan die in het Oude Testament en dus ook gemakkelijker in haar ontwikkelingsgang te verstaan.

Maar men onderschatte hierom de moeilijkheden en gevaren niet.

Zoo even gebruikte ik de uitdrukking „de groote heilsfeiten“. In deze woorden ligt de erkenning opgesloten, dat onderscheiden mag worden tus-

schen de centrale en de niet-centrale heilsfeiten. Ook bij de opvatting, dat elk, schijnbaar minder belangrijk, feit in het Nieuwe Testament moet worden gezien als een onmisbaar, noodzakelijk moment in het groote proces van het komen Gods tot Zijn volk, meen ik toch deze onderscheiding te mogen handhaven. De brieven van Paulus met hun nadruk op Christus' kruis, dood en opstanding geven daarvoor m.i. het recht. Maar het handhaven van deze onderscheiding mag geen oogenblik leiden tot verzwakking van het geloofsvoordeel, dat de gansche heilsgeschiedenis, met al haar onderdeelen (dit woord is eigenlijk fout, te mechanisch), ons het ééne groote drama teekent, waarin God door Christus de van Hem afgevallen wereld terugleidt tot Zichzelf. De beschrijving van de geschiedenis der Godsopenbaring is dus niet klaar, als hij de plaats en den ontwikkelingsgang van de centrale heilsfeiten in het verlossingsdrama heeft aangewezen, terwijl hij de niet-centrale feiten daaruit zou mogen isoleeren, om ze dan op de door hemzelf gewenschte wijze (bv. langs den weg der analogie) toe te passen; neen, hij moet ook bij de bespreking van de niet-centrale feiten zich voortdurend houden aan het ééne groote thema: het komen Gods in Christus, en van elk feitje de plaats in het proces der openbaring aanwijzen. En zou dan de moeilijkheid minder groot zijn dan bij het Oude Testament? Ik meen, dat het gevaar, om in de boven gewraakte fouten te vervallen, hier vrijwel even groot is als bij het Oude Testament.

Heeft het geloofsvoordeel, dat in den titel tot uitdrukking komt, de geschiedschrijving, zooals Dr Bavinck die geeft, beheerscht? Helaas is dit m.i. nog in veel minder mate het geval dan bij het Oude Testament van Dr Bakker. Ja, zóó weinig houdt de auteur zich aan het in den naam van zijn boek gestelde thema, zóó onophoudelijk gaat hij tegen dit thema in, dat de vraag rijst: was het wel de opzet van Dr Bavinck, om een geschiedenis der Godsopenbaring te schrijven?

Zelfs bij de centrale heilsfeiten schiedt de schrijver naar zijn meening te kort in het aanwijzen van de plaats en betekenis dier feiten in het groote verlossingsdrama.

Bij de behandeling van de opstanding en de daarop volgende verschijningen, moet uitgangspunt en hoofdgedachte zijn, wat Christus hier doet, niet de zielsbelevissen der vrouwen, enz.

Christus heeft de zonde en den dood overwonnen — het proces om de van God afgevallen wereld tot Hem terug te leiden, is weer een schrede verder gekomen — en nu gaat Christus Zijn kerk vergaderen. Daar gaat het om. Ook al wordt in de Evangelien schijnbaar veel meer gezegd over wat de vrouwen, enz. doen en beleven, dit alles moet gezien worden vanuit het oogpunt van wat Christus doet. Daarmee wordt niet een bepaalde visie in den tekst ingedragen, of een bepaald schema aan den tekst opgedrongen; daarmee wordt eenvoudig uit de Schrift afgelezen, wat zij wil zeggen. Lucas zegt het toch duidelijk in Hand. 1:1, dat zijn eerste boek gaat over „al hetgeen Jezus begonnen heeft beide te doen en te leeren“. Wanneer dan toch heel het verhaal geconstrueerd wordt vanuit den gedachtegang der vrouwen, waarbij dan zoo nu en dan, als terloops, een opmerking wordt gemaakt over de betekenis der opstanding — en zoo doet Dr Bavinck het — dan wordt daarmee m.i. het groote verlossingswerk van Christus naar den achtergrond gedrongen, ten koste van de belevingen der vrouwen.

Als dit geschiedt bij de groote heilsfeiten, dan is dit nog veel meer te verwachten bij de andere feiten. De verschijning een week na de opstanding wordt dan ook niet gezien als Christus' voorloopen aan het fundament der Kerk, dat niet af is, zoolang het uit slechts tien apostelen bestaat, dat dus voltooid moet worden, opdat de Kerk verder zal kunnen; neen, deze geschiedenis wordt behandeld als het op zichzelf staande geval van Thomas, dat dan geparalleliseerd wordt met onze gevallen; „de zonde van Thomas wordt ons door het evangelie zoo uitvoerig beschreven, opdat wij nooit in eigenwilligheid en koppigheid vasthouden aan onze eigen gedachten, maar altijd eerbiedig ons overgeven aan Gods Woord en Gods Wil“. Op deze wijze blijft onverklaard, waarom aan Thomas, ter genezing van zijn ongelooft, wel een verschijning van Christus te beurt viel, doch aan ons niet. Maar zien we deze geschiedenis vanuit het geloofsvoordeel: Christus bouwt hier aan het fundament der Kerk, dan wordt alles duidelijk: Thomas moest, om getuige te kunnen zijn van Christus' opstanding, het Woord des levens gezien en getast hebben.

Trouwens, de Heiland maakt door Zijn woord: „zalig, die niet zullen gezien hebben en nochtans zullen geloofd hebben“ het trekken van een parallel toch feitelijk onmogelijk; die uitspraak dwingt ons om bij Thomas aan iets bijzonders te denken. Maar de schrijver zit zoo vast in zijn schema: psychologiseeren en paralleliseeren, een schema, dat hij m.i. telkens aan de Schrift opdringt, dat het bezwaar hietegen hem ontgaat.

Soms schijnt de auteur zelf het foutieve in zijn opzet te gevoelen. Als hij de verloochening van Petrus behandelt, geheel als een zielsgeschiedenis

van dezen apostel, beseft hij, dat zoo datgene, waarom het gaat, het lijden van Christus, niet tot zijn recht komt. Maar in plaats van nu den ganschen opzet te veranderen en heel het gebeuren te bezien vanuit het lijden van den Heiland, handhaaft de schrijver zijn opzet en tracht toch de hoofdgedachte: het lijden van Christus tot zijn recht te doen komen, door Petrus te laten denken: „Wat had hij zijn Meester nu aangedaan!... En wat moet dat voor Jezus geweest zijn!“ D.w.z. dank zij den opzet wordt het lijden van Christus op het tweede plan gezet, gesubordineerd aan de zielsgeschiedenis van Petrus.

Men zegge niet: „dit is slechts een kwestie van stijl; het lijden wordt toch geteekend.“ Wat hoofdzak is, moet ook in de beschrijving hoofdzak blijven. Hoe fijn gaat de Schrift ons daarin voor, als zij bv. in Lucas 2:1: „het geschiedde in diezelfde dagen“ het gebod van Augustus, ook in de wijze, waarop het wordt meegedeeld, subordineert aan de dagen des heils, waarover Lucas 1 reeds sprak.

M'n voornaamste bezwaar tegen het werk van Dr Bavinck is derhalve, dat, wat volgens de Schrift zelf de hoofdzak is, niet den ganschen gedachtegang beheerscht. M'n tweede bezwaar, dat met het vorige ten nauwste samenhangt, is, dat in plaats van deze hoofdzak, het groote proces van Gods heilswerk, allerlei andere dingen naar voren worden geschoven, en dat op zulk een wijze, dat het Evangelie daarachter dreigt schuilen te gaan.

Het meest sprekende voorbeeld hiervan vind ik in de bespreking van de komst der Wijzen uit het Oosten. Zonder op volledigheid aanspraak te maken komt het me voor, dat vooral twee openbaringsgedachten hier naar voren komen: 1o. dat God reeds bij de geboorte van Christus haast naar het Pinksterfeest, het verbreken van den muur des afscheidsels, 2o. dat God in de wijze van Zijn openbaring Zich volkomen wil neerbuigen naar en aanpassen bij den mensch, voor wien die openbaring bestemd is (zooals ook Christus ons in alles is gelijk geworden, uitgenomen de zonde). Dat is Evangelie voor den mensch, die immers tot Gods openbaring niet kan opklimmen. — Hoe vat Dr Bavinck nu dit heilsfeit op? „De geschiedenis van de wijzen uit het Oosten vertelt ons, hoe menschen van verre tot Jezus gekomen zijn. Vijf dingen zijn er voor hen noodig om te komen tot de kribbe, en die vijf gidsen hebben hen als het ware voortgeleid op den moeilijken weg. Omdat de weg, dien zij gegaan zijn, een weg is, dien wij in zekeren zin allen gaan moeten, is deze geschiedenis voor heel ons leven van zoo groote betekenis.“ En dan volgt een uitvoerige, ruim 6 blz. vullende bespreking van deze 5 gidsen: opmerkzaamheid, verlangen, volharding, geloof in Gods Woord, en nederigheid. En dat geschiedt op zulk een wijze, dat het in het geheel niet verwondert, wanneer aan het eind gesproken wordt van „hooge, edele wijzen“. Dat ligt geheel in de lijn van de voorafgaande bespreking. Daarbij is dan de strekking van het geheel die hooge, edele wijzen ons ten voorbeeld te stellen; zoo als zij te doen is „het geheim van den weg naar Jezus.“ Maar zoo wordt — ik kan het niet anders zien — zoo wordt de troost van de ziele tot ons neerbuigende, ons, zooals we zijn, opzoekende genade Gods weggenomen, en vervangen door den troostelozen eisch om net als de Wijzen te zijn. Dat is het gevolg ervan, wanneer Gods ééne, groote verlossingswerk niet het de gedachten beheerschende thema is, en allerlei bespiegelingen over de menschen — waarbij bovendien meermalen een vraagteken moet worden geplaatst — naar voren komen.

Ik weet het wel, — 't is geen oogenblik de bedoeling van den auteur het Evangelie schuilen te doen gaan; hij wil, door zoo te schrijven, ons beseft van verantwoordelijkheid prikkelen; maar wat baat dit laatste, wat kan het uitwerken, wanneer niet voortdurend domineert het Evangelie van Gods nederbuigende liefde?

Wat ik in het vorige artikel opmerkte, wil ik ook hier herhalen: ik zeg deze dingen niet om critiek te oefenen, maar om er met groote klem op aan te dringen: laten we toch volkomen ernst maken met ons geloofsvoordeel, dat het in de bijbelsche geschiedenis gaat om het ééne, groote verlossingsdrama! Indien dat vooroordeel niet al ons bezig zijn met de heilshistorie beheerscht, komen we bijna vanzelf op zijpaden, en dat komt ons zoo duur te staan: de verduistering van het Evangelie.

De overige bezwaren, die, naar ik meen, tegen het werk van Dr Bavinck moeten worden ingebracht, kan ik slechts in 't kort aanduiden.

Uit het voorgaande is wel duidelijk geworden, dat de auteur — evenals Dr Bakker — de heilsfeiten telkens verzwakt tot een reeks gebeurtenissen, waaruit wat te leeren valt. 't Merkwaardige is hierbij, dat de lessen vrijwel uitsluitend de orde des heils betreffen. Teekent ook dit niet een onjuiste instelling? De verlossing van den mensch staat wel heel erg in het middelpunt. Als na het wonder te Kana, waarin Jezus Zijn heerlijkheid heeft geopenbaard, gezegd wordt „en zijn discipelen geloofden in Hem“, wordt dit aldus geïnter-

preteer-
tig was
en gel-
Ziet
profet-
gansch
paralle-
bekeer-
Daarbi-
uitspra-
lijken
het slij-
beteek-
worden
loam.
king-
losgen-
door v-
alle st-
waren
den lo-
„toepa-
de gro-
lossing
wonde-
voor is-
sing zo-
Erns-
— 't ha-
den H-
grooten
An hu-
volgt v-
worden
maar o-
van Je-
het be-
En ku-
volg h-
dingen
fronser
tempel
leen, s-
als Sit-
Jezus'
alsof l-
voelen
persoon
Christi
boven
heden"
ongelo-
die al-
klagen
laten t-
bedroe-
Heilan-
oogen,
hande-
strekke
Dese
vriend-
apostel
juist, l-
hun on-
bezigt
teekent
meerm-
de Sch-
tus vo-
drager,
die m-
telkens
ven. Zi-
hier p-
het on-
loersch
doende
Ik w-
leiding
misver-
Is di-
Een
helaas
door z-
m.i. ge-
meerde
leven e

Men
behande-
voor een
afkeuren
Jongelir

Wij
al te
gehan-
betrei-
dan h-
ook o-
Dae

datgene, is, niet tot den ganschen kosmos, Dr. Ravinck trekt telkens een parallel tusschen de genezingswonderen b.v. en de bekeering, de verlossing der ziel van de zonde. Daarbij komt hij een enkele maal tot eigenaardige uitspraken, die sterk aan het vroegere voorgeestelijken doen denken, b.v. de blindgeborene moet het slijk afwassen in het badwater Siloam; dat betekent: „als de booze gedachten en begeerten worden weggevoerd door den waarachtigen Siloam, dan worden wij ziende." Dat na de opwekking van Lazarus de zwachters moeten worden losgemaakt, wil zeggen: „Wij zijn nog gebonden door verkeerde gewoonten en karaktertrekken, die alle stammen uit den tijd, toen we nog „dood" waren in de zonde. Die moeten één voor één worden losgemaakt". Mij dunkt, zulke geforceerde „toepassingen" zijn het gevolg ervan, dat de auteur de groote lijn, Christus voortgaand werk tot verlossing van den kosmos uit het oog verliest, de wonderen uit het groote geheel isoleert en dan voor ieder op zichzelf gezet wonder een toepassing zoekt, door te gaan vergeestelijken.

westie van Nat hoofd- hoofdzaak arin voor, chiede in ustus, ook eld, subor- er Lucas 1

werk van de Schrift gedachten- lat met het n plaats van Gods zoren wor- ze, dat het gaan.

an vind ik zen uit het spraak te wee open- en: lo, dat haast naar en middel- de wijze neerbuigen r wien die ristus ons de zonde, die immers en. — Hoe

De geschie- vertelt ons, omen zijn. te komen en hen als weg. Om- teg is, dien is deze ge- zoo groote rige, ruim gidsen: op- geloof in schiedt op l niet ver- ken wordt deet in de

Daarbij is ooge, edele o als zij te ar Jezus." ers zien —

ous neer- ekende ge- door den zen te zijn. éne, groote en beheer- lingen over rmalen een naar voren

blik de be- e schuilt te a, ons besef maar wat n, wanneer angelie van

kte, wil ik en niet om groote klem omen ernst t het in de éne, groote leel niet al beheerscht, dat komt istering van

neen, tegen oden inge- iden.

geworden, — de heils- gebeurtenis- waardige is nd de orde iel een on- len mensch

Als na het heerlijkheid t zijn disci- dus geinter-

preleerd: „ze geloofden dat de Heere Jezus mach- tig was, ook hun leven te veranderen in een blij en gelukkig leven!"

Ziet Dr. Kuyper de wonderen van Christus als de profetie en den aanvang van het herstel van den ganschen kosmos, Dr. Ravinck trekt telkens een parallel tusschen de genezingswonderen b.v. en de bekeering, de verlossing der ziel van de zonde. Daarbij komt hij een enkele maal tot eigenaardige uitspraken, die sterk aan het vroegere voorgeestelijken doen denken, b.v. de blindgeborene moet het slijk afwassen in het badwater Siloam; dat betekent: „als de booze gedachten en begeerten worden weggevoerd door den waarachtigen Siloam, dan worden wij ziende." Dat na de opwekking van Lazarus de zwachters moeten worden losgemaakt, wil zeggen: „Wij zijn nog gebonden door verkeerde gewoonten en karaktertrekken, die alle stammen uit den tijd, toen we nog „dood" waren in de zonde. Die moeten één voor één worden losgemaakt". Mij dunkt, zulke geforceerde „toepassingen" zijn het gevolg ervan, dat de auteur de groote lijn, Christus voortgaand werk tot verlossing van den kosmos uit het oog verliest, de wonderen uit het groote geheel isoleert en dan voor ieder op zichzelf gezet wonder een toepassing zoekt, door te gaan vergeestelijken.

Ernstig bezwaar heb ik ertegen, dat de schrijver — 't hangt weer samen met zijn geheelen opzet — den Heiland veel te weinig laat zien als Gods grooten Ambtsdrager, Profet, Priester en Koning. Aan het eind van de behandeling der Evangelien volgt wel een samenvattend overzicht en daarbij worden ook deze ambten van Christus besproken, maar de geheele geschiedschrijving, alles, wat van Jezus gezegd wordt, wordt niet gedragen door het besef, dat Hij is Profet, Priester en Koning. En kunnen we dan Christus wel recht zien? Gevolg hiervan is dan ook, dat de auteur telkens dingen over Christus zegt, die u 't voorhoofd doen fronsen, b.v. als Jezus op 12-jarigen leeftijd in den tempel is: „Hier kon Hij alles vergeten (?) en alleen, stil bezig zijn met den wil van Zijn Vader", als Simon de Farizeër niet de beleefdheid heeft Jezus' voeten te wassen, enz.: „de Heiland deed alsof Hij niets merkte, Hij liet in geen enkel ding voelen dat Hij beleedigd was. Jezus gaat nooit op persoonlijke beleedigingen in (wat zijn dat bij Christus?). Daarvoor is Hij veel te ver verheven boven onze menselijke dwaasheden en gevoelheden"; als, na de verheerlijking op den berg het geloof van de discipelen Hem smart: „Jezus, die al Zijn lijden altijd zoo nederig en zonder klagen verdroeg, kon het op dit oogenblik niet laten te doen gevoelen, hoe zulke dingen Hem diep bedroefden"; en, om niet meer te noemen, als de Heiland de kinderen zegen: „Die klare kinderoogen, die Hem aanstaarden, en die zachte kinderhanden, die zich zoo vertrouwend naar Hem uitstrekten, ontroerden Hem."

De schrijver laat telkens Jezus spreken met zachte, vriendelijke stem — bij de verschijning aan de apostelen op den opstandingsdag is dit beslist onjuist, blijkens Marc. 16:14 verweet Christus hen hun ongelof en hardigheid des harten en Marcus bezigt hier een woord, dat smaden, schelden beteekent — ook teekent de auteur den Heiland meermalen met tranen in de oogen, zelfs wanneer de Schrift hierover zwijgt. Als de schrijver Christus voortdurend geteekend had als den Ambtsdrager, dan had hij er geen behoefte aan gehad die menselijke gevoelsuilingen (die bovendien telkens gefantaseerd worden) naar voren te schuiven. Zijn neiging tot psychologiseeren speelt hem hier parten, zooals dat ook het geval is, wanneer het ongelof verklaard wordt uit droefheid of jaloesheid en hierdoor de gruwel ervan niet voldoende uitkomt.

Ik wil nu verschillende uitdrukkingen, die aanleiding kunnen (en haast wel moeten) geven tot misverstand laten rusten.

Is dit boek van Dr. Ravinck wellicht haastwerk? Een geschiedenis der Godsopenbaring is het helaas niet. En 't wordt ook overigens gedrukt door zulke bezwaren, dat — wederom helaas — m.i. geconstateerd moet worden, dat de Gereformeerde theologie en dus ook het Gereformeerde leven er niet verder door zijn gebracht.

F. de V.

Geloof en Mystiek.

Men herinnert zich, dat prof. Hepp oordeelde, de behandeling van het onderwerp „Geloof en Mystiek" voor een afdeling van den Jongelingsbond te moeten afkeuren: wilde men nu twist brengen? Het „Geref. Jongelingsblad" schrijft dienaangaande:

Wij gelooven, dat Prof. Hepp hier wel een beetje al te bezorgd is. De vraagstukken, waarover hier gehandeld werd, zijn nu eenmaal — men moge dit betreuren of niet — in publieke behandeling en dan bestaat er niet het minste bezwaar tegen, dat ook onze opgroeiende jeugd daarover wordt ingelicht. Daarbij moet Prof. Hepp niet vergeten, dat het

ten slotte de afdelingsbesturen zijn, die aan de sprekers hebben verzocht deze onderwerpen te behandelen, zoodat, indien er al iets afkeurenswaardigs had plaats gehad, de sprekers in elk geval vrijuit gaan; zij hebben immers slechts gedaan, wat van hen gevraagd werd en de verantwoordelijkheid voor de keuze van het onderwerp ligt bij de besturen der afdelingen.

Maar nog eens — nu eenmaal deze punten in bespreking zijn, acht ik het volstrekt niet afkeurenswaardig, dat onze opgroeiende jeugd er ook eens iets van hoort. De sprekers weten ook wel, dat er verschil van opinie is, maar ze hebben natuurlijk het volste recht hun eigen meening naar voren te brengen, terwijl de hoorders het volste recht hebben om daarover ook nog eens na te lezen, wat anderen hebben gezegd.

Persoonlijk heb ik in Den Haag de rede van Prof. Schilder aangehoord en op den vorm van zijn rede was absoluut niets aan te merken; hij heeft zijn eigen meening naar voren gebracht, maar er is geen sprake van geweest, dat iemand zich door dat betoog ook maar eensgins gekwetst kon voelen, ook al was hij het er niet mee eens.

Deze critiek van Prof. Hepp schijnt ons dan ook totaal overbodig en zij lijkt ons bepaald onjuist, wanneer beweerd wordt, dat eerst in de laatste jaren door enkelen een andere beteekenis geïmporteerd werd.

Vóór ik ter vergadering ging, had ik even de Christelijke Encyclopaedie opgeslagen, om eens na te lezen wat daar over „mystiek" werd gezegd. Het artikel is van wijlen Dr. Rullmann en mij trof al heel gauw de uitspraak, „dat we met „mystiek" op heidenschen bodem staan". In het heele artikel wordt geen goed woord van de mystiek gezegd en hier kunnen we toch niet zeggen, dat we te doen hebben met een meening, die de laatste jaren door enkelen geïmporteerd werd, want deze encyclopaedie is al bijna 15 jaar geleden uitgegeven en de naam van Prof. Schilder wordt niet onder de medewerkers vermeld.

Het blijkt dus wel, dat ook in vroeger jaren over de mystiek zeer verschillend werd gedacht.

't Hangt er maar van af wat men onder „mystiek" verstaat.

Daar ben ik dankbaar voor.

Het Finsche wonder.

Uit het „Algemeen Weekblad":

Voor het uitbreken van den oorlog tusschen Finland en de Sovjet-Unie maakte de vertegenwoordiger van een buitenlandsch blad in Helsinki een schampere opmerking over het Finsche leger, waarvan de gevechtskracht niet groot scheen. Hij zei verachtelijk: „In Finland weten de menschen alleen, hoe ze bidden moeten". Veldmaarschalk Mannerheim, die de opmerking gehoord had, antwoordde daarop categorisch met de woorden: „En dat is belangrijker dan iets anders".

De Hongaarsche Protestantische Peradienst, die in haar Maartnummer dit voorval vermeldt, voegt daaraan toe: „In Hongarije begint zelfs de „neutrale" pers meer en meer te begrijpen, wat het geheim van het Finsche wonder is. De Luthersche bisschop Turoczy formuleerde dat in deze zinnen: „Hoe wonderlijk is de sympathie, waarmee de heele wereld de ongeëvenaarde tegenstand van Finland heeft gevolgd. De belangstelling van de wereld kan men niet omschrijven met het woord „sensatiezucht", want in dat geval zou men de Finnen niet in eerbiedig zwijgen hebben gevolgd... 't Hart van de wereld klopt voor de Finnen. De Finnen zagen dezen oorlog waarlijk als een kruistocht. Elke aankondiging van het sneuvelen van een Finsch soldaat eindigt met de woorden: „Gevalen in den strijd voor geloof, huis en vaderland"... Gebed is belangrijker dan iets anders".

„Onbewuste prediking".

Uit het „Algemeen Weekblad":

De onbewuste prediking is altijd de beste, de ongezochte taak is altijd de ware, de onwillekeurige daad de invloedrijkste.

Als ik niet de ambtelijke prediking van Christus had, zou ik van de „onbewuste" (?) prediking van Jezus niets weten.

Votum liturgicum.

De Heer H. Algra schrijft in „Leeuwarder Kerkbode" (classicaal):

Vroeger hadden we in onze dorpskerk twee bordjes, waarop de te zingen psalmverzen werden aangegeven. Ze werden er met krijt op geschreven. Op het bordje stond:

Ps.
Lezen
Ps.
Ps.
Ps.

Dat beteekende, dat de tekst er niet op werd aangegeven. Die tekst, dat bleef zoo lang mogelijk het geheim van den dominee. Daar kwamen we achter precies voor den collectezang.

De volgorde was n.l.: zingen (onder welk zingen de Kerkeraad binnen kwam en een stil gebed deed), lezen van de wet en Schriftgedeelte, „lang gebed", voorafsprak.

Die voorafsprak werd altijd met groote belangstelling beluisterd.

Begonnen werd met een algemeene stelling, met een verwijzing naar een kerkvader, enz. En dan, na enkele elegante schijnbewegingen, stevende de dominee op zijn tekst af, „dewelke ulieder aandacht vindt opgeteekend in het eerste boek van Mozes, genaamd Genesis, enz."

Wanneer de tekst zoo op het laatste oogenblik werd onthuld, als een verrassing, die de dominee zoo lang mogelijk in petto hield, kwamen we tot den collecte-

zang, waarna de punten van de preek werden afgehandeld. Maar de voorafsprak bleef toch het eigenlijke kunststuk. Het geheimzinnige paadje naar den tekst.

Hoe geheel anders deed dominee Boekenooen van St. Anna Parochie het soms. Hij kondigde weken van te voren reeds aan, wat dan en dan aan de orde zou zijn.

In den laatsten tijd gebeurt dat meer. De Hervormden in Huizum b.v. hebben thans een predikant, die als zijn onderwerp aankondigt: Durven, of Drie Kaarsjes etc.

Maar ik denk, dat zulke aankondigingen toch eigenlijk in hoofdzaak dienen om de nieuwsgierigheid te prikkelen.

Wie nu onder dat oude regime van den eindelijk onthulden tekst heel pienter was, kon soms met een redelijke kans op succes raden, welken tekst de dominee tot stoffe van overdenking had gekozen. Het te lezen Schriftgedeelte gaf daaromtrent eenige aanwijzing.

Dat is immers de beteekenis van het lezen van een gedeelte uit de Heilige Schrift: men wil den tekst zetten in het kader van de Schrift.

Vroeger was dat niet zoo. Toen werd er uit den Bijbel voorgelezen, vóór de dienst begon. Er waren menschen, die wel een half uur te vroeg in de kerk zaten. Radio-tijd-seinen waren er niet. Het orgel zorgde niet, zooals nu, voor eenige verstrooiing. Daarom ging een ouderling voorlezen, tot het tijd was en de dominee verscheen.

Misschien moet daaruit worden verklaard, dat de schriftlezing nog steeds zoo dicht aan het begin van den dienst wordt gezet.

Maar logischer zou het zijn, als die Schriftlezing werd geplaatst bij het aflezen van den tekst. Desnoods met duidelijke aanwijzing, dat dit te lezen Schriftgedeelte werd gekozen in verband met dezen tekst.

Wanneer daar meer de klem op wordt gelegd en in de preek ook naar het gelezen Schriftgedeelte wordt verwezen, dan zal dat een prikkel zijn er beter op te letten, wat gelezen wordt en zal men er misschien toe komen, het thuis nog eens met belangstelling te lezen of na te kijken.

Om over na te denken, zelfs voor wie — ik weet dat zoo niet — meenen mocht, dat hier liturgische voetangels en klemmen liggen.

„Kerkgangers" en „hoorders".

Uit „Kerk en Wereld" (vrijzinnig):

Wij zullen niet ontkennen, dat, gerekend naar de kwantiteit, de vrijzinnige kerkgang in de meeste gevallen het aflegt tegen de rechtzinnige. Maar wij ontkennen, dat dit een alles zeggende maatstaf ter beoordeling is. Ik herinner mij een scherp woord, door een rechtzinnig collega in arren moede gesproken: „Wij hebben de kerkgangers, maar gij hebt de hoorders".

Wij geven dit natuurlijk niet door om instemming te betuigen. Slechts de aardige onderscheiding tusschen „kerkgaan" en „hooren" verdient de aandacht.

K. S.

„Het gepredikte Woord". Preeken van Johannes Calvijn, vertaald door Dr. J. Douma en Dr. W. H. v. d. Vegt. Deel III. Feeststoffen. T. Wever, N.V. — Franeker.

Dit deel bevat preeken over stoffen voor den tijd van Paschen tot Pinksteren, en ook een preek over de wederkomst des Heeren. De teksten zijn genomen uit Mattheus, Ephese, II Thessalonicensen, II Timotheus, Hand. 1:1—11; 2:1—24.

Het uitnemende en bijzondere, dat van de vorige deelen dezer uitgaaf gezegd werd, geldt ook van dit deel.

S. GRELIJANUS.

Generale Synode der Gereformeerde Kerken.

Maandagavond kwam de Generale Synode der Geref. Kerken te Sneek weder bijeen.

Het was wel onder zeer droeve omstandigheden. Immers enkele uren tevoren had Dr. H. Kaajan het tijdige met het eeuwige verwisseld.

Deze vergadering was dan ook geheel aan de nagedachtenis van dezen geliefden Utrechtschen predikant gewijd.

Er bestond voor deze plechtige zitting meer dan gewone belangstelling. Vele leden der Geref. Kerk van Sneek toonden hun medeleven. Ook de burgemeester van Sneek, de heer L. Poppinga, was aanwezig.

Van de familie van Dr. Kaajan waren aanwezig de heer Kaajan uit Groningen, een broeder en luitenant Kaajan, een zoon van den overledene.

De praeses der Synode opende te ruim 7 uur de vergadering en nadat gezongen was Ps. 103:8 en 9 ging hij voor in gebed waarna hij las Ps. 90.

Appel nominaal.

Vervolgens hield de praeses appel nominaal, waarbij bleek dat Prof. Dr. D. Nauta door ziekte ook deze week de vergadering der synode niet zal kunnen bijwonen; dat ouderling W. Hummel is vervangen door zijn secundus-ouderling C. van Baren; dat ouderling R. Zuidema is vervangen door zijn secundus-ouderling A. Geschiere en dat enkele synodeleden eerst Dinsdagochtend aanwezig konden zijn.

Tewijl al de aanwezigen zich van hun zitplaatsen verheven, herachtte de voorzitter het heengaan van Dr. H. Kaajan, een der voorstaande leden der Synode.